

ΝΕΣΤΩΡ Ε. ΚΟΥΡΑΚΗΣ

**ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ
ΑΝΩΝΥΜΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ**
Άρθρα 54-63γ ν. 2190/1920

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ανάτυπο από το "Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας"
Τόμος Ιβ σελ. 503 - 518

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΘΗΝΑ 1992

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΣΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΑΝΩΝΥΜΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ
(ΑΡΘΡΑ 54 - 63γ ΚΝ 2190/1920)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βλ. τον γενικό βιβλιογραφικό πίνακα στην αρχή του κεφαλαίου. Ειδικά για την επεξεργασία των εισαγωγικών παρατηρήσεων που ακολουθούν έγινε χρήση και των εξής ξενόγλωσσων έργων: **Courakis N.-C.**: Die Möglichkeiten einer kriminalpolitischen Anwendung des Umgehungs begriffes, στον Τιμητικό τόμο "Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Γ. Λιτζερόπουλο", τ.Α' Αθήνα 1985, 215-271. - **Delmas - Marty Mir.**: Droit pénal des affaires, Paris, Presses Universitaires de France, 1973. - **Fisse Br.**: Sanktionen gegen Unternehmen: Grenzen der Geldstrafe und das Potential alternativer Sanktionen, εις: - **Liebl K.**: (Hrsg.), Internationale Forschungsergebnisse auf dem Gebiet der Wirtschaftskriminalität, Pfaffenweiler, Centaurus, 1987, 117-135. - **Hoffmann - Becking Mich.**: (Hrsg.), Münchener Handbuch des Gesellschaftsrech's, Bd.4: Aktiengesellschaft, München, C.H. Beck, 1988. - **de Juglart M.** - **Ippolito Ben.**: Traité de Droit commercial, II: Les Sociétés, μέρος Β', Paris, Montchrestien, 1982³. - **Launais H.** - **Accarias L.**: Droit pénal spécial des sociétés par actions et à responsabilité limitée, Paris, Dalloz, 1964. - **Merle Ph.**: Droit commercial. Sociétés commerciales, Paris, Dalloz, 1990². - **Patin M.** - **Caujolle P.** - **Aydalet M.** - **Robert J.-M.**: Droit pénal général et législation pénale appliquée aux affaires, Paris, Presses Universitaires de France, 1974⁵. - **Pradel J.**: Droit pénal économique, Paris, Dalloz, 1982. - **Robert J.** - **Moreau B.**: Les délits en matière de sociétés. Droit pénal des sociétés commerciales, Paris, Delmas, 1967. - **Touffait Ad. κ.α.**: Délits et sanctions dans les sociétés, Paris, Sirey, 1973. - **Tiedemann Kl.**: Wirtschaftstrafrecht und Wirtschaftskriminalität, 1: Allg. Teil, 2: Bes. Teil, Reinbek bei Hamburg, Rowohlt, 1976. - **Würdinger H.**: Aktien- und Konzernrecht. Eine systematische Darstellung, Karlsruhe, C.F. Müller, 1973³. Βλ. επίσης το ειδικό αφιέρωμα "Les sociétés commerciales et le droit pénal" στην Revue internationale de Droit pénal, 58:1987, α' και β' τρίμηνο, σελ.7-163, με συνεργασίες των G.Levasseur, J.Cosson, B.Bouloc, R.Merle κ.ά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ιστορική εξέλιξη και σύγχρονοι προβληματισμοί	1-2	1. Πράξεις που θίγουν τα συμφέροντα του ευρύτερου κοινού ή παραβιάζουν την κρατική εποπτεία και δημοσιότητα
II. Θεματολογική επισκόπηση	3	

2. Πράξεις που αφορούν δυσ- λειτουργία των εταιρικών οργάνων ή παράβαση υπο- χρεώσεων των προσώπων που τα συγκροτούν		4. Ποινικοί νόμοι εν λευκώ	9-10
III. Προστατευτέα συμφέροντα και έννομα αγαθά	4	5. Ιδιαίτερα εγκλήματα, εγκλήματα άμεσου δόλου και εγκλήματα σκοπού	11
IV. Νομοτεχνική οριοθέτηση του αξιοποιήσιμου. Τυποποιή- σεις	5	V. Ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων	12
1. Εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης	6	VI. Σχέση με τις συναφείς δια- τάξεις του ΠΚ	13
2. Τυπικά εγκλήματα	7	VII. Κριτικές παρατηρήσεις (de lege ferenda) για την ι- σχύουσα νομοθεσία	14
3. Γνήσια εγκλήματα παράλει- ψης	8	VIII. Τάσεις και προοπτικές	15

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Αμέλεια 11	Εγκλημα παράλειψης 8
Άμεσος δόλος 11, 14	Εγκλημα σκοπού 11
Αξιόποιο 2, 5, 13	Εγκλημα τυπικό 7
Απάτη 5, 12, 13	Ειδικές ωφέλειες 11, 12, 13
Απείθεια 13	Ελεγκτές των αε 3, 11
Αποτιμήσεις της αξίας πράγματος 12	Εμπιστευτική πληροφορία 3, 6
Αποχή 12	Ενδεχόμενος δόλος 11, 14
Αρχή της δικαιοσύνης 14	Εννομο αγαθό 2, 4
Αστική ευθύνη 15	Ερμηνεία 12
Γεγονός 12	Εταιρικό απόρρητο 14
Γνήσια εγκλήματα παράλειψης 8	Ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο 1, 2, 15
Δημόσιοι υπάλληλοι ασκούντες εποπτεία ε- πί της αε 3	Ιδιαίτερο έγκλημα 11, 15
Δημοσιότητα 3	Ιδιώνυμο έγκλημα 13
Διασταλτική ερμηνεία 12	Ιδρυτές αε 11
Διενέργεια κερδοσκοπικών πράξεων 14	Insiders 12
Διευθυντές 11, 15	Ισολογισμός 3, 5, 9, 11, 13
Διοικητική εποπτεία 1	Καθήκον εχεμύθειας 3
Δόλος 11, 14	Καταστατικό της αε 9, 10
Δυσλειτουργία των αε 2	Καταστρατήγηση 12
Δυσλειτουργία των εταιρικών οργάνων 3	Κοινό έγκλημα 15
Δωροδοκία 13	Κρατική εποπτεία 3, 13
Εγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης 6	Λευκή ψήφος 12
Εγκλημα βλάβης 6	Λευκός ποινικός νόμος, βλ. Ποινικός νόμος εν λευκώ
Εγκλημα εξ αμελείας 11	Μέλος του διοικητικού συμβουλίου 11, 15
Εγκλημα εξωτερίκευσης 7	Μεταβίβαση τίτλων αξιών 13

9-10

Νομικά πρόσωπα 15
 Οικονομική ή πραγματιστική θεώρηση 12

Οικονομική πίστη 14, 15

11 Οικονομικές καταστάσεις 3

Οικονομικό ποινικό δίκαιο 1, 12

Παραβάσεις τάξεως 15

12 Παράβαση εχεμύθειας 13

Παρακολουθηματικός χαρακτήρας π.δ. 15

Παράλειψη 8

13 Πλαστογραφία 13

Ποινική ευθύνη νομικού προσώπου 15

Ποινική κύρωση 14

14 Ποινικό δίκαιο των αε 1, 15

Ποινικός νόμος εν λευκώ 9, 14

Προσώθηση αξιοποιού 5, 13

Συνταγματικότητα 9, 10

Συσταλτική ερμηνεία 12

Τυπικό έγκλημα 7

Υπάλληλος 13

Υπεξαίρεση 13

Υπό ίδρυση αε 12

Φυλάκιση 14

Χρεοκοπία 5, 13

Χρηματική ποινή 14

Χρήση πλαστού 11, 13

Ψευδείς δηλώσεις 3, 6, 11, 12, 13, 14

Ψηφοφορία 3

I. Ιστορική εξέλιξη και σύγχρονοι προβληματισμοί

1. Το ποινικό δίκαιο των αε, όπως και το οικονομικό ποινικό δίκαιο γενικότερα, εμφανίζεται στο ελληνικό νομοθετικό προσκήνιο για πρώτη φορά κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα, με τον βραχύβιο ν. 1348/1918. Κατά την περίοδο αυτή, περίοδο έντονων εθνικών κρίσεων και ενός παγκοσμίου πολέμου, σημειώνεται και στην Ελλάδα μια σημαντική στροφή: Το Κράτος παύει να θεωρείται ως ο ουδέτερος παρατηρητής ("κύων νυκτοφύλαξ", όπως χαρακτηριστικά ονομαζόταν) των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων, και αναλαμβάνει πλέον ένα ενεργητικό ρόλο για την προώθηση και στήριξη των γενικότερων συμφερόντων του πληθυσμού (κυρίως όμως για την αντιμετώπιση προβλημάτων των ασθενέστερων ομάδων του) με την άσκηση μιας ορθολογικής κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής. Ψηφίζεται έτσι μια σειρά νομοθετημάτων που σχετίζονται όλα με κλάδους του οικονομικού ποινικού δικαίου και που οφείλουν τη γένεσή τους κυρίως στις ανώμαλες συνθήκες αυτής της πολεμικής περιόδου (πρβλ. Κ. Βουγιούκα, 1986, σ.35 και 11) και στο "κοινωνιοκρατικό" - προστατευτικό για την οικονομία κλίμα που επικράτησε τότε (όροι ίδρυσης και λειτουργίας βιομηχανικών επιχειρήσεων: ν. ΔΚΣΤ'/1912, όροι ασφάλειας και υγιεινής των εργαζομένων σ' αυτές: ν. ΓΠΛΔ', /1911 και ήδη β.δ. της 25.8/5.9.1920, προστασία του ανταγωνισμού από αθέμιτες προσβολές του: ν. 146/1914, εξασφάλιση της αγοράς με επάρκεια βιοτικών αγαθών: πρβλ. ν. 1311/1918 και ήδη ν.δ. 136/1946, προστασία πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας: ν. 2387/1920, 2527/1920, αντιμετώπιση τελωνειακών παραβιάσεων: ν. 1165/1918 και άλλα παρόμοια νομοθετήματα, πολλά, από τα οποία ισχύουν με τροποποιήσεις μέχρι σήμερα) (Βλ. Ν. Κουράκη, Οικονομικά Εγκλήματα και Οικονομικό Ποινικό Δίκαιο, στην έκδ. του Τομέα Ποινικών Επιστημών "Επιλογή Ειδικών Ποινικών Νόμων", Αθήνα, Σάκκουλας, 1985, σ.52 επ.). Μέσα στο πλαίσιο αυτό θεσπίζεται τότε και ο νόμος που προαναφέρθηκε "περί εποπτείας ανωνύμων εταιριών" (ν. 1348 της 20/28.4.1918, Κώδιξ Θέμιδος 1918, σ.204 επ.). Κύριος στόχος του νόμου αυτού, όπως φανερώνει και ο τίτλος του, ήταν να ενισχύσει τη διοικητική εποπτεία επί των αε και ιδίως ν' απειλησει σοβαρές ποινικές κυρώσεις (συνήθως φυλάκιση μέχρι 5 ετών ή/και χρηματική ποινή μέχρι 20.000 τότε

δραχμών) για τις χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις παραβάσεων των παραγόντων μιας αε στις σχέσεις τους με τις αρχές, τους μετόχους ή το κοινό (σχτ. αναφορές για τους στόχους του ν. 1348/1928 βλ. στην εισηγητική έκθεση του ν. 2190/1920 στην έκδοση του Ι.Ν. Ζαχαροπούλου με επιμ. Αντ. Ν. Μαλαγαρδή "Γενική Κωδικοποίηση", τ.Γ', Αθήνα 1932, σ.292 επ.: 293). Συνακόλουθα δημιουργήθηκαν, σύμφωνα και με αντίστοιχα ξένα πρότυπα (κυρίως γερμανικά: ά.312 επ. γερμ.ΕμπΚ), δεκαεπτά τυποποιήσεις εγκλημάτων του εταιρικού π.δ. περί αε, που υιοθετήθηκαν και επαυξήθηκαν, στη συνέχεια, τόσο από τον βασικό κ.ν. 2190/1920 (κεφάλαιο 9ο), όσο και από τους νόμους που τροποποιήθηκαν, συμπλήρωσαν τον κ.ν. 2190/1920 ή τον εναρμόνισαν με το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο (προς την τελευταία αυτή κατεύθυνση κινήθηκαν τα π.δ. 409/1986 και 498/1987, ενώ κατά τα λοιπά αξιοσημείωτες είναι οι διατάξεις των άρθρων 58α, 62α, 63α, 63β και 63γ, που προστέθηκαν στις υπόλοιπες με τον ν. 5076/1931 περί ανωνύμων εταιριών και τραπεζών).

2. Η παρέμβαση αυτή της νομοθετικής εξουσίας στον χώρο της αε μέσω της δημιουργίας αυτοτελών ποινικών υποστάσεων, παράλληλα και πέρα από τις καθιερωμένες τυποποιήσεις αξιόποινων πράξεων του ΠΚ (π.χ. απάτης, υπεξαίρεσης κλπ. - πρβλ. κατωτ., υπ' αριθμ.13) ή άλλων ειδικών νόμων (π.χ. ά. 31 παρ.3 ν. 1591/1986 για τα αδικήματα της φοροδιαφυγής και ά. 398 ΠΚ σε συνδ. με ά. 685 ΕμπΝ για τη δόλια χρεοκοπία), εκδήλωνε προφανώς την πολιτική βούληση να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα δυσλειτουργίας των αε με εξειδικευμένο και παρεμβατικό τρόπο, σύμφορο, αντίστοιχα, προς τις ιδιαιτερότητες των επιμέρους περιπτώσεων και τους γενικότερους στόχους της κρατικής πολιτικής. Αλλωστε η δυσλειτουργία αυτή των αε αποκοτούσε ανέκαθεν και αποκτά ενίοτε ακόμη και σήμερα οξύτατο χαρακτήρα, προσλαμβάνοντας τη μορφή ουσιαστικής αδικίας, ιδίως εις βάρος των μετόχων της μειοψηφίας. Οι τελευταίοι, παρά τα δικαιώματα που τους έχουν κατά καιρούς αναγνωρισθεί και παρά τις σύγχρονες τάσεις στον χώρο του κοινοτικού δικαίου και της ελληνικής νομολογίας* για άμβλυνση των ακροτήτων του φιλελεύθερου προτύπου (πρβλ. Κ. Παμπούκη, τ.Α, 1989, σελ.46 επ.) εξακολουθούν, έστω και, όταν συγκεντρώνουν το 49% του κεφαλαίου, να ασκούν μικρή, μόνον, ή ελάχιστη επίδραση στη χάραξη της εταιρικής πορείας και να υπόκεινται, γενικότερα, λόγω της ασθενέστερης (οικονομικά θέσης τους, στις τυχόν αυθαίρετες και καταχρηστικές αποφάσεις της πλειοψηφίας ή των διορισμένων από αυτήν μελών του δσ (Ελ. Λεβαντή, Το Δίκαιον των Εμπορικών Εταιριών, τ.Β', Αθήνα /Κομοτηνή, Α. Σάκκουλας, 1988, σ.456 επ. και Ν. Κουράκη, Κατάχρησης Δικαιώματος, Αθήνα, Α. Σάκκουλας, 1978, σ.171 επ. και τις εκεί υποσημειώσεις, στις οποίες ας προστεθούν οι αναπτύξεις του Ph. Merle, 1990², αριθμ. 578 επ. και των Mich. de Juglart και Ben. Ippolito, 1982, αριθμ. 730 επ.). Επίσης, παρόμοια προβλήματα καταχρήσεων και δυσλειτουργίας παρουσιάζονται ενίοτε και στις σχέσεις των αε με το ευρύτερο κοινό το οποίο, δίνοντας πίστη σε

* Βλ. χαρακτηριστικά την ΕφΑθ 14292/1988 εις "Δελτίον Συνδέσμου ΑΕ & ΕΠΕ", τεύχ. 1634/1.1.1989, σ.491: Δεν μπορεί χωρίς τη συναίνεση των μετόχων αε να καταργηθεί το δικαίωμά τους να ορίζουν μέλη στο δσ της αε, έστω και αν λόγω επιγενόμενης αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου μειώθηκε σημαντικά το ποσοστό εταιρικού κεφαλαίου που εκπροσωπεί πλέον η μειοψηφία, κατ' άρθρο 18 παρ.3 και 5 κ.ν. 2190/1920.

ψευδείς ανακοινώσεις και τεχνάσματα, παρασύρεται σε ριψοκίνδυνες αγοραπωλησίες μετοχών με επισφαλέστατα περιθώρια κέρδους (π.χ. "Λαυρεωτικά" στην Ελλάδα του 1873). Υπό τα δεδομένα αυτά, οι παραδοσιακές ρυθμίσεις του ΠΚ (και πολύ περισσότερο εκείνες του ιδιωτικού δικαίου) δεν μπορούσαν να θεωρηθούν επαρκείς στην αντιμετώπιση των συναφών προβλημάτων δυσλειτουργίας των αε και στην επίτευξη των γενικοπροληπτικών τους σκοπών (έτσι ιδίως R.Houin στον πρόλογό του για το έργο των H. Launais και L. Accarias, 1964, σ. VII - VIII, για επιμέρους ποινικές ρυθμίσεις βλ. επίσης Eb. Schmidt, Anm. 1 zu § 294 εις Gadow κ.α., Grobkommentar zum Aktiengesetz, 1940 και I. Πασιιά, τ.Β', 1969, σ.626. Τον αντίλογο στις απόψεις αυτές βλ. π.χ. εις Ul. Klug, Aktienstrafrecht, Berlin, de Gruyter, 1964, Anm.2 zu Vor § 294 και I. Seher, Die aktienrechtliche Untreue in rechtsvergleichender Darstellung, Berlin, Fr. Vahlen, 1965, σ.2 επ.). Εξάλλου, οι εν λόγω ρυθμίσεις του ΠΚ είναι σχεδιασμένες με βάση μιαν ατομοκεντρική αντίληψη, μιαν αντίληψη δηλ. που εστιάζεται στη βλάβη ατομικών εννόμων αγαθών. Ενώ αντίθετα στο ποινικό δίκαιο των αε, και το προστατευτέο έννομο αγαθό είναι υπερατομικό (κατωτ. υπ' αριθμ.4), αλλά και ο χώρος του αξιοποιήσιμου τον οποίο πρέπει να καλύψει η θεσμική προστασία είναι ευρύτερος, αντίστοιχος με τη σημασία του προστατευτέου εννόμου αγαθού και με τις αυξημένες υποχρεώσεις όσων διοικούν την αε ή σχετίζονται με την ίδρυση και λειτουργία της (κατωτ. υπ' αριθμ. 6 επ.).

II. Θεματολογική επισκόπηση

3. Οι δύο πτυχές του προβλήματος που προαναφέρθηκαν αμέσως πριν προκύπτουν ανάγλυφα και από μια πρώτη θεματολογική επισκόπηση των αξιόποινων πράξεων που προβλέπονται στο υπό συζήτηση κεφάλαιο 9 του κ.ν. 2190/1920. Ταξινομητική βάση της επισκόπησης αυτής είναι η διάκριση ανάμεσα αφενός σε αξιόποινες πράξεις που θίγουν τα συμφέροντα του ευρύτερου κοινού ή παραβιάζουν την κρατική εποπτεία και δημοσιότητα και αφετέρου σε αξιόποινες πράξεις που αφορούν δυσλειτουργία των εταιρικών οργάνων ή παράβαση υποχρεώσεων των προσώπων που τα συγκροτούν (πρβλ. Κ. Παμπούκη, τ.Α', 1989, σελ. 81 και Λ. Γεωργακόπουλου, Το Δίκαιον των Εταιριών III. Β', 1974, σ.437 επ.). Ειδικότερα:

1. Πράξεις που θίγουν τα συμφέροντα του ευρύτερου κοινού ή παραβιάζουν την κρατική εποπτεία και δημοσιότητα

Πράξεις που θίγουν τα συμφέροντα του *ευρύτερου κοινού* είναι οι συναλλαγές που διενεργούνται από εκπρόσωπο ανύπαρκτης αε κατά την εποχή της συναλλαγής (ά.54) ή οι έγγραφες ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό, με σκοπό να το προσελκύσουν στην ανάληψη μετοχών, ομολογιών ή τίτλων ιδρυτικών (ά.56). Πράξεις, εξάλλου, που παραβιάζουν την *κρατική εποπτεία και δημοσιότητα* είναι οι ψευδείς δηλώσεις προς την εποπτεύουσα αρχή (ά.55) καθώς και άλλες ενέργειες ή παραλείψεις που τείνουν να παραπλανήσουν ή να δυσχεράνουν την κρατική εποπτεία (ά.58α στ.α', ά.57 στ.ε', 61, 62 εδ.α', 62α εδ.α') ή τον τακτικό έλεγχο της αε (ά.63γ παρ.1) ή συνεπάγονται αθέτηση των υποχρεώσεων δημοσιότητας της αε - π.χ. ως προς τα στοιχεία που πρέπει ν' αναγράφονται στα έντυπα της αε (ά. 62 εδ.β') ή ως προς τις οικονομικές καταστάσεις που δίδονται κατ' έτος στη δημοσιότητα (ά. 62α εδ.β').

2. Πράξεις που αφορούν δυσλειτουργία των εταιρικών οργάνων ή παράβαση υποχρεώσεων των προσώπων που τα συγκροτούν

Από την άλλη πλευρά, πράξεις που αφορούν τη δυσλειτουργία των εταιρικών οργάνων είναι εκείνες που σχετίζονται με *ενέργειες ή παραλείψεις προσώπων επιφορτισμένων με την εταιρική διοίκηση* και κυρίως των μελών δσ ή των διευθυντών αε, π.χ. ως προς τη σύγκληση της γσ (ά.57 στ.δ', 58α στ.στ'), την πληροφόρηση των μετόχων κατά τη γσ (ά.58α στ.γ'), την τήρηση των βιβλίων και των εταιρικών λογαριασμών στην ελληνική γλώσσα (ά.58α στ.δ'), τη σύνταξη και το περιεχόμενο του ισολογισμού ή τη διανομή κερδών ή τόκων παρά τον ισολογισμό (ά.57 στ.α' - γ'), καθώς και τη χορήγηση δανείων ή πιστώσεων σε ιδρυτές, μέλη δσ κ.ά. (ά.58α στ.β'). Επίσης με το ίδιο πνεύμα τυποποιούνται ως αξιόποινες οι πράξεις ελεγκτών α.ε. οι οποίοι δεν δηλώνουν κώλυμα άσκησης ελέγχου (ά.63γ παρ.3) ή προβαίνουν σε θεώρηση παράτυπου ισολογισμού (ά.63β) ή παραβιάζουν το καθήκον εχεμύθειας (ά.63γ παρ.2) (αντίστοιχο καθήκον εχεμύθειας έχουν και δημόσιοι υπάλληλοι "εκ των ασκούμενων εποπτείας επί ανωνύμου εταιρίας", οι οποίοι απαγορεύεται, επίσης, να εκμεταλλεύονται εμπιστευτικές πληροφορίες προς ίδιον όφελος: ά.63 παρ.1), καθώς και οι πράξεις εκείνων που νοθεύουν τη συγκρότηση της γσ ή/και την ψηφοφορία σ' αυτήν (ά.58, 59, 60).

III. Προστατευτέα συμφέροντα και έννομα αγαθά

4. Από την ανωτέρω επισκόπηση των αξιόποινων πράξεων που σχετίζονται με τις αε προκύπτει εν πρώτοις μια πολυμορφία προστατευτέων συμφερόντων και αγαθών, ανάλογα με τους νομοθετικούς στόχους της κάθε περίπτωσης. Γενικά, θα μπορούσε ίσως να λεχθεί ότι στην μεν πρώτη μεγάλη κατηγορία εγκλημάτων προστατεύονται τα συμφέροντα του ευρύτερου κοινού, αλλ' επίσης, μέσω της κρατικής εποπτείας και της δημοσιότητας, τα συμφέροντα των μετόχων, των υποψηφίων επενδυτών ή και των εργαζομένων στην αε, ενώ στη δεύτερη κατηγορία προστατεύονται τα συμφέροντά της αε (και, έμμεσα, τα συμφέροντα των μετόχων της), ιδίως δε η εσωτερική διοικητική και διαχειριστική της τάξη, η χρησιμότητα της διοίκησης και η περιουσία της αε ή και των μετόχων της. Ωστόσο οι δύο αυτές κατηγορίες αξιόποινων πράξεων παρουσιάζουν ένα κοινό γνώρισμα. Με τις τυποποιήσεις τους προστατεύουν δηλ. και οι δύο, η καθεμία από τη δική της πλευρά, ένα γενικότερο έννομο αγαθό: την *οικονομική πίστη* και εμπιστοσύνη του κοινού, των μετόχων και των λοιπών συναλλασσομένων, απέναντι στον θεσμό της αε, ως λειτουργικά σημαντικής οικονομικής μονάδας που συμβάλλει στον εθνικό πλούτο. Είτε δηλ. πρόκειται για ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό, είτε για άρνηση ή παρεμβολή δυσχερειών στην κρατική εποπτεία της α.ε., είτε για νόθευση των αποφάσεων της γ.σ., στην ουσία πρόκειται, λιγότερο ή περισσότερο, για πράξεις σύστοιχης απαξίας οι οποίες, εάν δεν αντιμετωπισθούν με τον προσήκοντα τρόπο, είναι δυνατόν, δημοσιοποιούμενες, να δημιουργήσουν ρήγμα στην οικονομικά αποτιμήσιμη αξιοπιστία τόσο της συγκεκριμένης αε όσο και, κατ' επέκταση, του θεσμού της αε. Είναι δε προφανές ότι η προσβολή (βλάβη ή διακινδύνευση) του θεσμού της αε, ενός δηλ. θεσμού πράγματι θεμελιώδους για το οικονομικό μας σύστημα, προκαλεί ευρύτερες περαιτέρω επιπτώσεις (ανάλογα με το είδος και την έκταση της κάθε προσβολής) στην οικονομική τάξη και την καλή λειτουργία της οικονομίας, ως απώτερων προστατευτέων εννόμων αγαθών (πρβλ. με το

(ίδιο πνεύμα από τη γενικότερη άποψη του οικονομικού ποινικού δικαίου Ν. Κουράκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα, 1982, σ.18 επ. και J. Pradel, 1982, σ.2, όπου και σχτ. απόφαση της γαλλ. νομολογίας).

IV. Νομοτεχνική οριοθέτηση του αξιοποίνου. Τυποποιήσεις

5. Η σημασία του προστατευτέου (υπερατομικού) εννόμου αγαθού της οικονομικής πίστης, όπως η σημασία αυτή αναλύθηκε ήδη, σε συνδυασμό και με την συχνά παρατηρούμενη δυσλειτουργία ορισμένων αε, παρέχει νομίζω μια πρώτη εξήγηση των λόγων για τους οποίους ο Ελλην νομοθέτης δεν αρκέσθηκε (μετά το 1918) στις γενικές ατομοκεντρικές ρυθμίσεις του Ποινικού Νόμου, αλλά προσέφυγε στη θέσπιση αυτοτελών ποινικών υποστάσεων, αντίστοιχων προς τις ειδικότερες ρυθμίσεις του ν. περί αε. Αλλωστε, η εισαγωγή τέτοιων αυτοτελών ρυθμίσεων επιβάλλεται πλέον και από τη σημασία που έχουν προσλάβει τα τελευταία χρόνια οι αε στην οικονομική ζωή του τόπου (πολλοί ομιλούν για "το φαινόμενο των εταιρικών γιγάντων": Λ. Γεωργακόπουλος, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, τόμ.Α', τεύχ.ΙΙ, Αθήνα, Σάκουλας, 1985, σ.212-213), σε συνάρτηση με την πολυπλοκότητα της δομής και λειτουργίας τους. Πέραν τούτου, όμως, ή, ίσως, και ακριβώς διότι έπρεπε να προστατευθούν τέτοιας σπουδαιότητας αγαθά, η νομοτεχνική οριοθέτηση, του αξιοποίνου στην κάθε αυτοτελή ποινική υπόσταση έγινε με *ιδιαίτερα ευρύ τρόπο*, ώστε να καλύπτονται χωρίς αποδεικτικές δυσχέρειες όλες, κατά το δυνατόν, οι περιπτώσεις εκείνες που θα φαινονταν να έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς του νόμου. Ηδη λοιπόν από την πρώτη θεσμοποίηση των σχετικών αξιοποίνων πράξεων περί αε διαμορφώθηκαν ποινικές υποστάσεις οι οποίες, όπως θα λέγαμε σήμερα, χαρακτηρίζονται από μια "προσώθηση" (Vorverlegung, Vorverlagerung) του αξιοποίνου σε στάδια προγενέστερα από εκείνα των παραδοσιακών εγκλημάτων βλάβης, ώστε τα τελευταία αυτά εγκλήματα να μπορούν να προληφθούν (π.χ. τιμώρηση της κατάρτισης παράτυπου ισολογισμού - ά.57 στ.β' - ως προστάδιο τιμώρησης της χρεοκοπίας ή της απάτης. Βλ. ιδίως ΚΙ. Tiedemann, Wirtschaftstrafrecht, 1, 1976, σ. 81, 53, 84 και Μ. de Juglart - Β. Ippolito, ό.π., αριθμ. 730, σελ.522, όπου αναφορές στη γαλλική νομολογία [cass. crim. 16 mars 1970, J.C.P. (C.I) 1971, 16813], πρβλ. επίσης Mich. Chauvin, L' élément comptable dans le droit pénal spécial des sociétés anonymes, Paris, Dalloz, 1963, σ.11 επ., καθώς και τις σχτ. αναπτύξεις του Νικ. Λίβου κατωτ. υπ' άρθρο 54, αριθμ.15, άρθρο 56, αριθμ.5, άρθρο 60, αριθμ.7. Για άλλα παραδείγματα προσώθησης του αξιοποίνου π.χ. στις αξιόποινες πράξεις κατά του περιβάλλοντος, βλ. ενδεικτικά Η. - Η. Jescheck, Το Γερμανικό Ποινικό Δίκαιο, απόδ. Ν.Ε. Κουράκη, Στέφ. Καρεκλά, Νικ. Λίβου, Αθήνα, Σάκουλας, 1987, σ.249 επ.). Η τακτική αυτή του νομοθέτη για προσώθηση του αξιοποίνου πραγματώνεται κυρίως με τους εξής ιδιαίτερους τρόπους:

1. Εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης

6. Χρησιμοποιείται κατά κόρον η τυποποίηση εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, δηλ. εγκλημάτων με τα οποία ποινικοποιείται όχι η ίδια η πρόκληση βλάβης π.χ. στην περιουσία της αε ή των μετόχων της (οπότε θα επρόκειτο για εγκλήματα βλάβης), αλλ' η αφηρημένη (in abstracto) διακινδύνευση των αγαθών αυτών λόγω της συμπεριφοράς του δράστη, η οποία κρίνεται εκ των προτέρων από τον νομοθέτη

ως επικίνδυνη και τιμωρητέα (βλ. Ν. Χωραφά, ΠοινΔ 1978⁹, 48, σ.174) π.χ. έγγραφες ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό κατ' άρθρο 56 κ.ν. 2190/1920 (δεν χρειάζεται δηλ. εδώ να υπάρξει και ν' αποδειχθεί δικονομικά ούτε βλάβη της εταιρικής περιουσίας, αλλ' ούτε καν διακινδύνευση του εν λόγω αγαθού σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση). Μόνο σε λιγοστές περιπτώσεις ο νομοθέτης προβλέπει εγκλήματα βλάβης, όπως π.χ.: χρήση πλαστών πιστοποιητικών προς άσκηση του δικαιώματος ψήφου στη γο (ά.58 στ.β'), άσκηση του δικαιώματος ψήφου με μετοχές τις οποίες κατέχει κανείς λόγω ενεχύρου ή χρηματιστηριακής μεταφοράς (ά.60 στ.γ'), παρακώλυση της εποπτείας και του ελέγχου επί της αε (ά.62, 63γ παρ.1), μη υποβολή μηνιαίας κατάστασης στον αρμόδιο Υπουργό (ά.62α), παράβαση του καθήκοντος εχεμύθειας από δημόσιο υπάλληλο ασκούντα εποπτεία επί της αε (ά.63 παρ.1 στ.α') ή από ελεγκτή αε (ά.63γ παρ.2) και εκμετάλλευση εμπιστευτικών πληροφοριών προς ίδιον όφελος από τον πρώτο εξ αυτών (ά.63 παρ.1 στ.β'). Επίσης σε ακόμη λιγότερες περιπτώσεις διαμορφώνονται εγκλήματα συγκεκριμένης διακινδύνευσης - π.χ. η άνευ δικαιώματος συμμετοχή σε γο για ψηφοφορία (ά.60 στ.α').

2. Τυπικά εγκλήματα

- 7 Χρησιμοποιείται ακόμη η μορφή των τυπικών εγκλημάτων, εκείνων δηλ. των οποίων η ποινική υπόσταση εξαντλείται σε ορισμένη ενέργεια και δεν περιλαμβάνει συγχρόνως κάποιο αποτέλεσμα, δηλ. κάποια μεταβολή στον εξωτερικό κόσμο (οπότε θα επρόκειτο για τα λεγόμενα "ουσιαστικά" εγκλήματα) (βλ. Ν. Χωραφά, ΠοινΔ 1978, §§ 45, σ.168 επ.). Μόνο σπάνια εντοπίζεται και εδώ μια παρέκκλιση από τη γενική αυτή τάση, όπως π.χ. στις περιπτώσεις της παράλειψης αναγραφής των στοιχείων που πρέπει να υπάρχουν στα έντυπα της αε (ά.62 εδ.β') και, κατά κάποια έννοια, στις περιπτώσεις των λεγομένων εγκλημάτων "εξωτερίκευσης" (Äußerungsdelikte - περί αυτών βλ. ιδίως Ν. Ανδρουλάκη, ΠοινΔ 1,1991, σ.181, σημ.11), στα οποία δηλ. η (ψευδής) δήλωση του δράστη πρέπει, ως εξωτερίκευση νοήματος, να περιέλθει σε γνώση άλλου (ά.55, 56, 61).

3. Γνήσια εγκλήματα παράλειψης

- 8 Γίνεται συχνή προσφυγή σε γνήσια εγκλήματα παράλειψης, δηλ. ποινικοποιείται αυτή καθ' εαυτή η αποχή από ορισμένη ενέργεια (βλ. Ν. Χωραφά, ΠοινΔ 1978, § 43, σ.161). Τυποποιούνται έτσι ως αυτοτελείς ποινικές υποστάσεις η μη εμπρόθεσμη σύνταξη του ετήσιου ισολογισμού (ά.57 στ.α'), η παράλειψη σύγκλησης γο κατά παράβαση του νόμου ή του καταστατικού (ά.57 στ.δ'), η μη εμπρόθεσμη συμμόρφωση στην πρόσκληση της εποπτικής αρχής για αποκατάσταση της κατά τον νόμο και το καταστατικό διοικητικής ή διαχειριστικής τάξης (ά.57 στ.ε'), η μη ανακοίνωση προς τη γο των πληροφοριών που προβλέπονται στο ά.39 παρ.4 (ά.58α στ.γ'), η μη εμπρόθεσμη υποβολή προς το αρμόδιο Υπουργείο εγγράφων και πληροφοριών που προβλέπονται ως υποβλητέα από τον νόμο, την εγκριτική υπουργική απόφαση και το καταστατικό (ά.61), καθώς και η μη δήλωση κωλύματος για άσκηση ελέγχου από τους ελεγκτές αε (ά.63γ παρ.3). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις είναι φανερό ότι πρόκειται για παραλείψεις που σχετίζονται με αντίστοιχες υποχρεώσεις των αρμόδιων παραγόντων της εταιρίας να προβούν σε κάποια ενέργεια εντός ορισμένου χρόνου και ιδίως να παράσχουν προς τις διοικητικές αρχές ορισμένες πληροφορίες τις ο-

ποιές πρέπει από τη θέση τους να γνωρίζουν. Ας σημειωθεί ότι το φαινόμενο χρησιμοποίησης από τον νομοθέτη γνήσιων εγκλημάτων παράλειψης για την ενδυνάμωση ρυθμίσεων του εταιρικού δικαίου ή και του ποινικού δικαίου γενικότερα είναι συχνό και στις χώρες της αλλοδαπής (βλ. π.χ. άρθρα 438, 439, 441, 462 του γαλλικού νόμου της 24.7.1966 περί αε και την επ' αυτών ερμηνεία εις M. de Juglart. - B. Ippolito, ό.π., σ.527 και εις M. Patin - P. Caujolle - M. Aydalot - J.M. Robert, 1974, σ. 335 επ., 293 επ.), αποτελεί, δε, κατά τον Γ.- Α. Μαγκάκη (ΠοινΔ Ι, 1979, σ.131), "έκφραση της κοινωνιστικής αντίληψης, σύμφωνα με την οποία το Δίκαιο δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στη χάραξη του κύκλου της ελεύθερης δραστηριότητας του ατόμου, αλλά και να του επιβάλλει με τη διαμόρφωση επιτακτικών κανόνων την ενεργητική συμβολή στην καλή λειτουργία της κοινωνικής ζωής (...)" (πρβλ. με ανάλογο πνεύμα και A. Vitu, Regards, 1984, σ.253).

4. Ποινικοί νόμοι εν λευκώ

9. Γίνεται χρήση της τεχνικής των λεγόμενων "ποινικών νόμων εν λευκώ" (Blankettgesetze, lois pénales en blanc), με την έννοια ότι στις συγκεκριμένες διατάξεις που μορφοποιούνται έτσι καθορίζεται μόνον η επιβλητέα ποινή, ο δε καθορισμός των ειδικών συστατικών όρων του εγκλήματος παραπέμπεται σε άλλη πηγή, όπως νόμο, διάταγμα, αστυνομική διάταξη, καταστατικό αε κ.λπ. (βλ. ιδίως N. Χωραφά, ΠοινΔ 1978, § 8, σ.23 και N. Ανδρουλάκη, ΠοινΔ Ι, 1991, σ.107). Παραδείγματα τέτοιων διατάξεων "εν λευκώ" του κ.ν. 2190/1920 υπάρχουν στα άρθρα 54 παρ.2 (γίνεται παραπομπή στο άρθρο 7 του ίδιου νόμου), ά.57 στ. β', δ', ε' (γίνονται παραπομπές αορίστως στον "παρόντα νόμο" ή/και το καταστατικό), ά.57 στ.γ' (γίνεται παραπομπή στον ισολογισμό της αε), ά.58α (γίνονται παραπομπές σε διάφορες διατάξεις του νόμου περί αε, ενώ σε μία περίπτωση - στ.ε' - η παραπομπή αφορά συλλήβδην οκτώ άρθρα του ν. 5076/1931 περί Τραπεζών!) και ά.61 (γίνεται παραπομπή γενικώς στον νόμο, την εγκριτική υπουργική απόφαση και το καταστατικό της αε). Οπωσδήποτε η τεχνική αυτή του νομοθέτη να θεσμοποιεί ποινικούς νόμους εν λευκώ δεν είναι κατ' αρχήν απορριπτέα, και αυτό προφανώς ισχύει πολύ περισσότερο για διατάξεις του εταιρικού ποινικού δικαίου, που συνήθως αποτελούν απλό παρακολούθημα του κυριώς εταιρικού δικαίου (πρβλ. H. Launais - L. Accarias, 1964, σ.9). Ωστόσο προβλήματα συνταγματικότητας τέτοιων νόμων μπορεί ν' αναφυσούν εφόσον η παραπομπή γίνεται σε διάταξη τόσο αόριστη και ασαφή, ώστε να μη καθίσταται δυνατόν να εξειδικεύονται κατά προβλεψιμο τρόπο οι ειδικοί συστατικοί όροι ("στοιχεία") του εγκλήματος, η δε επαπειλούμενη ποινή εμφανίζει βαρύτητα (ως προς το τελευταίο αυτό σημείο πρβλ. N. Κουράκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα, 1982, σ.224 και σημ.60). Από την άποψη αυτή θα συμφωνήσω ότι η διατύπωση του άρθρου 57 στ.β' για σύνταξη ή έγκριση ετήσιου ισολογισμού "εναντίον των διατάξεων του παρόντος νόμου ή του καταστατικού" δεν εναρμονίζεται με τις απαντήσεις του άρθρου 7 § 1 Σ 1975/1986 λόγω της έντονης αοριστίας της και του γενικευτικού χαρακτήρα της, ιδίως μάλιστα εάν λάβει κανείς εκ παραλλήλου υπόψη του ότι η εδώ επαπειλούμενη ποινή κατά της ελευθερίας (ο νόμος ομιλεί αορίστως για "φυλάκιση") μπορεί να φθάσει (θεωρητικά) τα πέντε έτη (άρθρο 53 ΠΚ). Πάντως, νομίζω ότι πολλά τέτοια προβλήματα (αντι)συνταγματικότητας θα αποφεύγονταν εάν οι ποινικές προβλέψεις συνδέονταν άμεσα, σε κάθε διάταξη, με τις αντίστοιχες ρυθμίσεις του δικαίου των αε που καλύπτουν, και δεν αποτελούσαν ξεχωριστό κεφάλαιο του εν λόγω δικαίου.

9

10

10. Ζήτημα εξάλλου ανακύπτει όταν ο ποινικός νόμος εν λευκώ παραπέμπει ως προς τον καθορισμό των στοιχείων του εγκλήματος όχι σε διάταξη νόμου ή έστω στην εγκριτική υπουργική απόφαση, αλλά στο καταστατικό της αε, που αποτελεί εξ ορισμού ιδιωτική δικαιοπραξία (πρβλ. τις παρεμπόμπουσες αναπτύξεις του Λ. Γεωργακόπουλου, Το Δίκαιον των Εταιριών, ΙΙΙ, 1974, σ.444, καθώς και την εξέταση του ζητήματος από τον Ν. Λίβο, κατωτ. υπ' άρθρο 57, αριθμ.2 επ., 15, 18 και υπ' άρθρο 61, αριθμ.2). Διότι ναί μεν για τον χαρακτηρισμό ενός κανόνα δικαίου ως "νόμου" απαιτείται η έκδοσή του κατόπιν ρητής και ειδικής προς τούτο νομοθετικής εξουσιοδότησης, στην προκείμενη όμως περίπτωση (βλ. τα παραδείγματα ανωτ., αριθμ.8) η νομοθετική εξουσιοδότηση υπέρ του καταστατικού υπάρχει ήδη στο κείμενο του νόμου των σχετικών διατάξεων του κ.ν. 2190/1920 (για την τεχνική αυτή της νομοθετικής εξουσιοδότησης σε "υποδεέστερο συμπληρωματικό κανόνα" πρβλ. Ν. Ανδρουλάκη, ό.π., σ.107 και εις ΠοινΧρ ΚΑ', 1971, 866 επ.)* Περαιτέρω, το καταστατικό της αε δεν αποτελεί απλή ιδιωτική δικαιοπραξία, αλλά σύνολο ρυθμίσεων το οποίο αφενός, για να εγκριθεί, πρέπει να είναι "σύμφωνο με τις ισχύουσες διατάξεις" (ά.4 παρ.1 - τούτο ισχύει έστω και αν, όπως ορθά επισημαίνεται, η έγκριση του καταστατικού από τη διοίκηση δεν θεραπεύει τυχόν ελαττώματα του καταστατικού: Ν.Κ. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρίες, 1990, σελ.113, 116, 139 και Mich. Hoffmann - Becking (Hrsg.) Münchener Handbuch, 1988, σ.34 με επεξεργασία από τον G. Wiesner, αφετέρου δε, εφόσον εγκριθεί, καθίσταται δεσμευτικό (cogens) για τα όργανα της αε (έστω και αν τα πρόσωπα που συγκροτούν αυτά τα όργανα έχουν εν τω μεταξύ αλλάξει: Λ. Γεωργακόπουλος, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, τόμ.Α', τεύχ.ΙΙ, 1985, σ.203), τα δε προστατευόμενα από αυτό συμφέροντα της αε αποκτούν αυτόνομο χαρακτήρα έναντι των συμφερόντων των ιδρυτών και μετόχων της. Εξάλλου, ο ρόλος του καταστατικού είναι όχι βεβαίως να υποκαθίσταται στη θέση του νόμου, αλλά πάντως να τον συμπληρώνει με ισχύ αντικειμενικού κανόνα (έτσι: Η. Würdinger, Aktien-und Konzernrecht, 1973, § § 9, σ.33), εκεί όπου ο νόμος αφήνει τέτοια περιθώρια και μέσα στο πλαίσιο των περιθωρίων αυτών (π.χ. ά.31 παρ.3 - στις περιπτώσεις αυτές ο Γεωργακόπουλος ομιλεί για "dispositive Inhaltsdiktierung", δηλ. για ενδοτική υπαγόρευση του περιεχομένου του καταστατικού από τον νόμο: L.N. Georgakopoulos, Die Gründung der Aktiengesellschaft, Hamburg, de Gruyter, 1959, σ.71, πρβλ. γενικότερα και G. Henn, Handbuch des Aktienrechts, Heidelberg, C.F. Müller, 1984², 2ο κεφάλαιο [αρχή], σ.46). Υπό μίαν έννοια, το καταστατικό αποτελεί, λοιπόν οργανική προέκταση του γενικότερου πλέγματος κανόνων δικαίου που αφορούν και ρυθμίζουν την αε, γι' αυτό και η ερμηνεία του καταστατικού (πρέπει να) γίνεται όπως και εκείνη του νόμου (M. Hoffmann-Becking - G. Wiesner, ό.π., σ.33), η δε παραπομπή του νόμου (και) σ' αυτό προς επίτευξη συμμόρφωσης στις διατάξεις του, ακόμα και με απειλή ποινικών κυρώσεων για τους παραβάτες, δεν φαίνεται να εξέρχεται από το πλαίσιο της συνταγματικής νομιμότητας, πολύ περισσότερο αφού τα κείμενα των καταστατικών των αε υπόκεινται στους κανόνες δημοσίευσης των άρθρων 7α και 7β και είναι,

* Για παρόμοιους λόγους δεν φαίνεται να είναι αντισυνταγματική η τυποποίηση εγκλημάτων με τα π.δ. 409/1986 και 498/1987 κατ' εξουσιοδότηση των ά.4, 5 ν. 1338/1983 και ά.6 ν. 1440/1984.

ως εκ τούτου, προσιτά σε όλους, ώστε να μη συγχωρείται σε καμία περίπτωση "άγνοια δικαίου".

5. Ιδιαίτερα εγκλήματα, εγκλήματα άμεσου δόλου και εγκλήματα σκοπού

11. Ορισμένες άλλες νομοτεχνικές ιδιαιτερότητες των ποινικών διατάξεων του κ.ν. περί αε αφορούν αμεσότερα τους δράστες των αξιόποινων πράξεων. Εν πρώτοις, όπως θα περίμενε κανείς, τα περισσότερα από τα εγκλήματα που τυποποιούνται είναι ιδιαίτερα (*delicta propria*), δηλ. περιλαμβάνουν ως στοιχείο της ποινικής τους υπόστασης και ορισμένες ιδιότητες ή σχέσεις, τις οποίες πρέπει να έχει ο δράστης για να χαρακτηριστεί ως αυτουργός ή συναυτουργός του εγκλήματος - διαφορετικά, εάν λείπουν δηλ. αυτές οι ιδιότητες ή σχέσεις, μπορεί κανείς να χαρακτηριστεί μόνον ως ηθικός αυτουργός ή συνεργός του ιδιαίτερου εγκλήματος (βλ. Ν. Χωραφά, ΠοινΔ, 1978, §§ 50, σ.181 και Ν. Ανδρουλάκη, ΠοινΔ Ι, 1991, σ.176-177). Κυρίως ως δράστες των εν λόγω αξιόποινων πράξεων στον κ.ν. περί αε τυποποιούνται τα μέλη δ.σ., οι διευθυντές, οι ελεγκτές και οι ιδρυτές της αε (ά.55, 56, 58α στ.α', γ', στ', 61, 62 εδ.α', 63, 63β, 63γ), ενώ σε κάποιες άλλες περιπτώσεις το έγκλημα διατυπώνεται ως, ούτως ειπείν, "οιονεί ιδιαίτερο" (*delictum quasi-proprium*), με την έννοια ότι εν τοις πράγμασι μόνον ορισμένα μέλη του δσ ή άλλα εξουσιοδοτημένα πρόσωπα της αε μπορούν να προβούν στις ενέργειες που προβλέπει και ποινικοποιεί ο νόμος (π.χ. στις περισσότερες περιπτώσεις του ά.57). Δεύτερον, σε αντίθεση αυτή τη φορά με ό,τι θα περίμενε κανείς από την πιο πάνω επισημανθείσα τάση για διεύρυνση και "προσώθηση" του αξιόποινου, μόνον ένα έγκλημα τυποποιείται και ως "εξ αμελείας" (ά.63β), ενώ σε όλες τις άλλες περιπτώσεις υπαιτιότητας αρκεί δόλος και ενίοτε μόνον ο άμεσος δόλος ("εν γνώσει" πρβλ. ά.27, παρ.2 εδ.α' ΠΚ), άρα όχι ο ενδεχόμενος. Ως τέτοιες περιπτώσεις *άμεσου δόλου* μπορεί ν' αναφερθούν ιδίως οι ακόλουθες: ψευδείς δηλώσεις προς την αρχή (ά.55), έγγραφες ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό (ά.56), σύνταξη ή έγκριση ισολογισμού παρά τις διατάξεις του νόμου ή του καταστατικού (ά.57 στ.β'), έκδοση και χρησιμοποίηση πλαστών ή/και αναληθών πιστοποιητικών προκειμένου ν' ασκηθεί σε γσ το δικαίωμα ψήφου του μετόχου (ά.58), λήψη ή παροχή ειδικών ωφελειών ή υποσχέσεων για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος ψήφου ενός μετόχου "καθ' ωρισμένην κατεύθυνσιν" (ά.59). Εξ άλλου, σε αρκετές περιπτώσεις ο νομοθέτης απαιτεί, περαιτέρω, την τέλεση της αξιόποινης πράξης με τον σκοπό επέλευσης ορισμένου πρόσθετου αποτελέσματος, που δεν ανήκει στην ποινική της υπόσταση ("εγκλήματα σκοπού" - βλ. ά.27 παρ.2 εδ.β' ΠΚ - πρβλ. Ν. Ανδρουλάκη, ΠοινΔ Ι, 1991, σ.255 και Ν. Χωραφά, ΠοινΔ, 1978, §§ 68, σ.267): ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό (ά.56), έκδοση και χρησιμοποίηση πλαστών ή/και αναληθών πιστοποιητικών, ως ανωτέρω (ά.58), λήψη ή παροχή ειδικών ωφελειών, ως ανωτέρω (ά.59), παράδοση μετοχών άλλου χωρίς την εντολή τούτου, προς συμμετοχή σε ψηφοφορία γσ μετόχων (ά. 60 στ.β'). Πάντως σε πολλές νομοθεσίες παρατηρείται η τάση να τεκμαίρεται η ύπαρξη δόλου από τη θέση την οποία κατέχει κανείς στη διοίκηση της αε (και) η οποία (θέση) καθιστά ενίοτε ασύγγνωστη την υποτιθέμενη άγνοιά του περί των εταιρικών πραγμάτων (J. Robert - B. Moreau, *Les délits*, 1967, σ.Α3 με αναφορά στην υπόθεση Pouillon. Πρβλ. και M. Patin - P. Caujolle - M. Aydalot - J.-M. Robert, 1974, σ.308).

11

V. Ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων

12

12. Οι προαναφερθείσες ιδιαιτερότητες του ποινικού δικαίου των αε, που είναι άλλωστε και ιδιαιτερότητες των περισσότερων άλλων εγκλημάτων του οικονομικού ποινικού δικαίου (πρβλ. συνοπτικά Mir. Delmas - Marty, 1973, σ.20 επ.), σφραγίζουν όχι μόνο το είδος του προστατευτέου εννόμου αγαθού και τον τρόπο της νομοτεχνικής του προστασίας, αλλ' επίσης και τον τρόπο με τον οποίο (ενδείκνυται να) γίνεται η ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του νόμου. Η ιδιομορφία έγκειται εδώ στη μέθοδο και τη γενικότερη θεώρηση - οπτική γωνία με την οποία προσεγγίζονται τα θέματα: χρησιμοποιείται δηλ. η λεγόμενη οικονομική ή πραγματιστική θεώρηση (wirtschaftliche bzw. faktische Betrachtungsweise - βλ. ιδίως Kl. Tiedemann, 1,1976, σ.174, και N.-C. Courakis, Möglichkeiten, 1985, σ.219 επ. όπου και περαιτέρω βιβλιογραφικές παραπομπές, πρβλ. Ad. Touffait κ.ά., Délits, 1973, σ.ΧΧVI: "Le droit pénal des sociétés est plus caractérisé par ses fonctions utilitaires que par ses inspirations doctrinales (...)"). Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της θεώρησης είναι η εκάστοτε αυτοτελής έρευνα του επιδιωκόμενου από τη συγκεκριμένη διάταξη οικονομικού αποτελέσματος καθώς και η ταυτόχρονη λήψη υπόψη των γενικότερων σκοπών μιας έλλογα φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής. Στο πλαίσιο του τελευταίου αυτού δεδομένου, ο απώτερος ερμηνευτικός γνώμονας (θα πρέπει να) αναζητείται κάθε φορά στη χρυσή τομή και την εξισορρόπηση ανάμεσα στην ανάγκη να τίθεται χαλινός επί της τυχόν ασύδοτης λειτουργίας και δραστηριότητας της αε και στην παράλληλη ανάγκη να μη γίνεται ο χαλινός αυτός βρόχος (θηλεία) στην επενδυτική και αναπτυξιακή δραστηριότητα της αε (πρβλ. Τ.Δ. Παπαδημητρίου, ΝοΒ 27: 1979, 1205 επ.: 1205, επίσης Ad. Touffait κ.ά., Délits, 1973, σ. XXXVIII και (διεξοδικά) L. Constantin, 1968, σ.13 επ.). Συνακόλουθα, κατά την ερμηνευτική προσέγγιση των ποινικών διατάξεων περί αε δεν μπορεί να θεθεί ως αφετηρία κάποια γενική κατεύθυνση ως προς το εύρος της ερμηνείας τους, αλλά τούτο θα εξαρτηθεί κάθε φορά από τη σημασία των πραγματικών περιστατικών σε συνδυασμό με τον σκοπό και το γλωσσικό νόημα της οικείας διάταξης: Σε άλλες περιπτώσεις θ' απαιτηθεί, έτσι, μια συσταλτική ερμηνεία του νόμου, ώστε να διευκολύνονται οι συναλλαγές - π.χ. σε σχέση με τις επιτρεπτές ενέργειες που αφορούν μιαν υπό ίδρυση εταιρία (πρβλ. ΕφΑθ 543/1986, ΕΕμπΔ 1987,58 επ., με αντίθετο σχόλιο Ν.Κ. Ρόκα, επίσης Θαν. Θ. Λιακόπουλου, Εννομες σχέσεις στην ανώνυμη εταιρία από το ιδρυτικό στάδιο, Αθήνα, Σάκουλας, 1982, σ.43 και σημ.32 και Ν.Κ. Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες, 1990 σελ.118 επ.), ενώ σε άλλες περιπτώσεις θα καταστεί αναγκαία, αντιστρόφως, μια διασταλτική ερμηνεία του νόμου, ώστε, π.χ. ν' αποτρέπονται οι καταστρατηγήσεις υπέρ συγγενικών προσώπων και τα προσχήματα περί λευκής ψήφου ή αποχής κατά την εφαρμογή της διάταξης για τη λήψη ηθικών ωφελειών ή υποσχέσεων προς άσκηση του δικαιώματος ψήφου "καθ' ωρισμένην κατεύθυνσιν" (ά.59 στ.α' - πρβλ. σχτ. σύμφωνες αναπτύξεις του Ν. Λίβου κατωτ., υπ' άρθρο 59, αριθμ.11, 13, αλλά και Ευ. Περάκη, Ενοχικά Δεσμεύσεις του δικαιώματος ψήφου του μετόχου, Αθήνα 1976, σ.173 και σημ.67). Για τους ίδιους λόγους η ερμηνευτική αυτή προσέγγιση διαφοροποιείται ακόμη και σε σχέση με την ερμηνεία συναφών διατάξεων του ΠΚ, όπως π.χ. της εννοίας του "γεγονότος" στο έγκλημα της απάτης (386 ΠΚ). Παρατηρείται έτσι ότι οι ψευδείς δηλώσεις με τις οποίες παρουσιάζονται προς το απληροφόρητο κοινό ανακριβείς

αποτιμήσεις της αξίας των εταιρικών πραγμάτων και δη από παράγοντες - άμεσους γνώστες των εμπιστευτικών ζητημάτων της αε ("insiders" - για την έννοια του όρου αυτού πρβλ. Ν. Λίβος, ΝοΒ 38: 1990,45 επ., Γ.Ν. Μιχαλόπουλου, Καταχρηστική αξιοποίηση εμπιστευτικών πληροφοριών στο χρηματιστήριο, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1991, 41 επ. και Αγγ. Ι. Κωνσταντινίδη, "Καθήκον μαρτυρίας" και "επαγγελματικό απόρρητο" στην Ποινική δίκη, τεύχ. Β', Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1991, σελ.128 επ., όλοι (και) σε αναφορά με το ά.30 ν. 1806/1988), θεωρούνται ότι εμπίπτουν στη σχτ. διάταξη του ά.56 κ.ν. 2190/1920 λόγω της ιδιότητας αυτής των δραστών τους και μολονότι εδώ δεν πρόκειται κατ' αναμφίβολο τρόπο για "γεγονότα" (αλλά για εκτιμητικές κρίσεις), όπως τουλάχιστον έχει κριθεί από την Ολ ΑΠ 1420/1986 ΠοινΧρ ΛΖ,1987, 162 επ. για την αντίστοιχη διάταξη του ά.386 ΠΚ περί απάτης (έτσι και Ν. Λίβος, κατωτ., υπ' άρθρο 56, αριθμ.6 επ., 8, όπου και διεξοδική ανασκόπηση του όλου ζητήματος).

VI. Σχέση με τις συναφείς διατάξεις του ΠΚ

13. Είναι γεγονός ότι οι ποινικές διατάξεις του κ.ν. περί αε σπάνια εφαρμόζονται στη δικαστηριακή πρακτική, ίσως λόγω των νομοτεχνικών τους ατελειών, όπως αυτές επισημαίνονται κατωτέρω (υπ' αριθμ.14), αλλά και ελλείψει δογματικής εξοικείωσης των ερμηνευτών του δικαίου με ένα κλάδο που βρίσκεται στα όρια μεταξύ εμπορικού και ποινικού δικαίου. Συνήθως στις υπό εξέταση υποθέσεις εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΠΚ και δη είτε αυτοτελώς είτε κατά συρροή με διατάξεις του εταιρικού π.δ. Κρίθηκε έτσι ως χρεοκοπία η πτώχευση εταιρίας της οποίας οι ισολογισμοί εμφάνιζαν πλεόνασμα ενεργητικού (ΑΠ 167/1961 ΠοινΧρ ΙΑ',1961,400 για αε) ή της οποίας απεκρύβη μέρος του ενεργητικού (ΑΠ 369/1975 ΠοινΧρ ΚΕ',1975,745 για σε, ΑΠ 623/1982 ΠοινΧρ ΛΓ,1983,55 για επε). Πάντως η τάση αυτή της νομολογίας είναι έως ένα βαθμό και επιστημονικά κατανοητή, δεδομένου ότι μια προσεκτική μελέτη και σύγκριση των διατάξεων του ποινικού δικαίου περί αε και εκείνων του ΠΚ θα οδηγούσε εύκολα στο συμπέρασμα ότι πολλές από τις πρώτες αποτελούν κατ' ουσίαν εξειδικεύσεις (με διεύρυνση, όμως, και "προσώθηση" του αξιοποίνου) των δευτέρων: οι ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό (ά.56) ως εξειδίκευση της απάτης (ά. 386 ΠΚ), η μεταβίβαση τίτλων αξιών κατατεθειμένων σε Τράπεζα χωρίς συναίνεση του κυρίου τους (ά.63α), ως εξειδίκευση της υπεξαίρεσης (ά.375 ΠΚ), η παράβαση του καθήκοντος εχεμύθειας από δημόσιο υπάλληλο ασκούντα εποπτεία επί της αε (ά.63 παρ.1 στ.α') ως εξειδίκευση της παραβίασης υπηρεσιακού απορρήτου (ά.252 ΠΚ), η λήψη ή παροχή ειδικών ωφελειών ή υποσχέσεων προς άσκηση του δικαιώματος ψήφου καθ' ορισμένη κατεύθυνση (ά.59), ως εξειδίκευση παθητικής και ενεργητικής δωροδικίας (ά.235 και 236 ΠΚ), η άρνηση ή παρεμβολή δυσχερειών στην κρατική εποπτεία της αε (ά.62) ως εξειδίκευση της απειθείας (ά.169 ΠΚ), η έκδοση και χρησιμοποίηση πλαστών ή/και αναληθών πιστοποιητικών προκειμένου ν' ασκηθεί σε γσ το δικαίωμα ψήφου του μετόχου (ά.58), ως εξειδίκευση της πλαστογραφίας (ά.216, 217 ΠΚ) κ.ο.κ. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις οι αξιόποινες πράξεις του ΠΚ είναι δυνατόν να συρρέουν (και άρα να τύχουν εφαρμογής) με τις αντίστοιχες του ποινικού δικαίου των αε, εφόσον βέβαια συντρέχουν οι ειδικότερες προϋποθέσεις του νόμου - π.χ. το άρθρο 235 ΠΚ είναι δυνατόν να συρρέει με το ά.59 κ.ν. 2190/1920 όταν ο δεχόμενος τις ειδικές ωφέλειες είναι υπάλληλος κατά την έννοια των ά.13 στ.α' και 263α ΠΚ.

13

Εξάλλου, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ΠΚ προβλέπει βαρύτερες μορφές ενός βασικού τύπου εγκλήματος ή και διακεκριμένα (ιδιώνυμα) εγκλήματα με αυστηρότερες ποινές - πλαίσια (π.χ. άρθρα 375 §§ 1 περ.β' και 375 § 2 ΠΚ αντίστοιχα στο έγκλημα της υπεξαίρεσης), θα πρέπει, δυνάμει της αρχής της ειδικότητας και ενόψει των εκάστοτε πραγματικών περιστατικών, να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις αυτές του ΠΚ και όχι οι διατάξεις του κ.ν. 2190/1920 (στο εδώ παράδειγμα: ά.63α).

VII. Κριτικές παρατηρήσεις (de lege ferenda) για την ισχύουσα νομοθεσία

14

14. Το ισχύον νομοθέτημα περί αε και ιδίως το ποινικό του κεφάλαιο εμφανίζει σοβαρές νομοτεχνικές (ή και ουσιαστικές) αδυναμίες. Πολύ συνοπτικά και ενδεικτικά, επισημαίνονται οι ακόλουθες ομάδες προβληματικών περιπτώσεων: (α) *Επικαλύψεις διατάξεων* - π.χ. στις περιπτώσεις των άρθρων 55 και 58α στ.α' (η δεύτερη αυτή διάταξη προστέθηκε στον κ.ν. 2190/1920 με το ά.19 παρ.1 του ν. 5076/1931), που προστατεύουν κατ' ουσίαν και οι δύο το ίδιο αγαθό, δηλ. την ακρίβεια ορισμένων στοιχείων που υποβάλλονται προς την κρατική αρχή, και μάλιστα με διαφορετική υποκειμενική υπόσταση η κάθε διάταξη: στο ά.55 οι ψευδείς δηλώσεις απαιτείται να γίνουν "εν γνώσει" του δράστη (άμεσος δόλος), ενώ στο ά.58α εξυπνοείται κατ' ά.26 ΠΚ ότι αρκεί και ενδεχόμενος δόλος, (β) *Αντιφάσεις διατάξεων*: πέρα από την αντίφαση του υποκειμενικού στοιχείου του δόλου, που επισημάνθηκε αμέσως πριν για τα άρθρα 55 και 58α στ.α', ανάλογο φαινόμενο παρουσιάζεται στα άρθρα 62 εδ.α' και 63γ παρ.1 όπου όμως σε κάθε μία, πλέον, από τις επιμέρους διατάξεις των εν λόγω άρθρων χρησιμοποιείται κατά παράδοξο τρόπο η εντελώς αδόκιμη διατύπωση "εν γνώσει και εκ προθέσεως"(!), ενώ βεβαίως θα αρκούσε μόνον η φράση "εκ προθέσεως", για να τιμωρείται και ο ενδεχόμενος δόλος, όπως προφανώς ήταν ο σκοπός του νομοθέτη, (γ) *Ανεπάρκειες και κακοτεχνία στη διατύπωση* - π.χ. η διενέργεια κερδοσκοπικών πράξεων στο χρηματιστήριο επί χρεωγράφων αε θα έπρεπε κατά τη λογική του νόμου αυτού να τιμωρείται όχι σε κάθε περίπτωση, όπως εσφαλμένα δίδεται η εντύπωση από τη διατύπωση του ά.63 παρ.1 εδ.β', αλλά μόνο για πράξεις τελεσθείσες με χρησιμοποίηση από τον δράστη του εταιρικού απορρήτου το οποίο αυτός απεκόμισε κατά την άσκηση εποπτείας ή ελέγχου στην αε (έτσι και Ν. Λίβος, κατωτ., υπ' άρθρο 63, αριθμ. 8,27). Επίσης ο κ.ν. 2190/1920 στερείται εντελώς τίτλων για τα επιμέρους άρθρα του (μια επιτυχής αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού γίνεται με τους τίτλους που υποδεικνύονται από τον Κ.Σημίτη στη γερμανική έκδοση του εν λόγω νόμου: Κ. Simitis, *Das grieschische Aktienrecht* [σειρά: *Ausländische Aktiengesetze*, αριθμ.15], Frankfurt a.M. A. Metzner, 1973, σ.51-93), ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις εμφανίζει και αναχρονισμούς, οφειλόμενους στην παλαιότητα του νομοθετήματος - π.χ. η ρύθμιση του ά.63α, που προστέθηκε με το ά.20 ν. 5076/1931, θεσμοθετήθηκε εν όψει των ά.385 και 386 ΠΝ 1834, που όμως υπερκεράσθηκαν από τη διάταξη του ά.375 ΠΚ 1951 (βλ. διεξοδικά Ν. Λίβος, κατωτ., υπ' άρθρο 63α, αριθμ.2 επ.), (δ) *Αοριστίες και δικαιοπολιτικές αστοχίες* - π.χ. το ζήτημα του ποινικού νόμου εν λευκώ στο ά.57 στ.β', όπως αυτό επισημάνθηκε ήδη ανωτ. (υπ' αριθμ.9).

Επίσης, έντονο πρόβλημα αοριστίας ή/και αναποτελεσματικότητας υπάρχει και για τις προβλεπόμενες από τον κ.ν. 2190/1920 ποινικές εν γένει κυρώσεις. Ειδικότερα ως προς μεν τις εκεί απειλούμενες ποινές κατά της ελευθερίας, αυτές εμφανίζουν

συνήθως ένα απαράδεκτα ευρύ πλαίσιο: απειλείται απλώς "φυλάκιση", χωρίς άλλη εξειδίκευση ανωτάτων και κατωτάτων ορίων της (π.χ. φυλάκιση "μέχρις ενός έτους" ή φυλάκιση "τουλάχιστον τριών μηνών"), κατ' αντίθεση προς τις θεμελιώδεις αρχές της δικαιοσύνης και του οριστού των ποινών - πρβλ. Ν. Ανδρουλάκη, ΠοινΔ, Ι, 1991, σ.43 και Λ. Μαργαρίτη - Ν. Παρασκευόπουλου, Ποινολογία. Άρθρα 50-133 ΠΚ, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα, 1989, σ.331 επ., 128 επ. Ως προς δε τις χρηματικές ποινές του κ.ν. 2190/1920, αυτές, παρά τη σχεδιαζόμενη αύξησή τους στο ποσό του 1.000.000 δρχ. (βλ. σχτ. κείμενο νομοσχεδίου στην εφημ. "Εξπρές" της 26.5.1990), εξακολουθούν ακόμη να βρίσκονται καθηλωμένες στα απαράδεκτως χαμηλά επίπεδα των 40.000 - 80.000 δρχ. που εθέσπισε το ν.δ. της 25/28.7.1923 (!), με επακόλουθο να πλήττουν ευθέως τους γενικοπροληπτικούς σκοπούς της νόμου. Ας σημειωθεί ότι ήδη το 1918, κατά τη ψήφιση του αρχικού νόμου "περί εποπτείας ανωνύμων εταιριών" (ν. 1348/1918), είχαν υπάρξει αντιδράσεις στη Βουλή λόγω του χαμηλού ύψους των χρηματικών ποινών (μόλις 10.000 - 20.000 δρχ., αντί του προταθέντος ορίου των 100.000 δρχ.: Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρ. της 7.4.1918, σ.451) και ότι π.χ. στη Γαλλία το ύψος των αντίστοιχων χρηματικών ποσών μπορεί σήμερα να φθάσει τα 2,5 εκατ. φράγκα, δηλ. περί τα 75 εκατ. δρχ. (M. de Juglart - B. Ippolito, 1982³, αριθμ.730, σ.521).

VIII. Τάσεις και προοπτικές

15. Πέρα όμως από τις πιο πάνω νομοτεχνικές (ή και ουσιαστικές) αδυναμίες που χρήζουν άμεσης νομοθετικής επεξεργασίας, χρήσιμο θα ήταν, πιστεύω, ν' αντιμετωπισθεί σοβαρά και η προοπτική μιας εξ υπαρχής ουσιαστικής αναμόρφωσης του κ.ν. 2190/1920 περί αε ή τουλάχιστον του ποινικού του κεφαλαίου. Προς την κατεύθυνση αυτή θα ήταν ευκαταίω να διατηρηθούν μεν κατ' αρχήν και για το ποινικό δίκαιο των αε οι ορισμοί του γενικού μέρους του ΠΚ που αφορούν θεμελιώδεις έννοιες του ποινικού μας δικαίου (πρβλ. ά.12 ΠΚ), όπως η απόπειρα, η συμμετοχή, η παραγραφή, η τοπική και χρονική ισχύς των ποινικών νόμων κ.λπ., συνάμα όμως να μελετηθεί η υιοθέτηση νέων ειδικότερων ρυθμίσεων ώστε: (α) ν' απαλειφθούν, λόγω του παρακολουθηματικού χαρακτήρα του π.δ. ως ultimum remedium, οι "υπέρμετρες" κατά Γεωργακόπουλο (Εγχειρίδιο ΕμπΔ, τόμ.Α', τεύχ.ΙΙ, 1985, σ.213) διατάξεις εκείνες του ποινικού κεφαλαίου περί αε που δεν έχουν ανάγκη ποινικών κυρώσεων, στο μέτρο κατά το οποίο ο σκοπός του νομοθέτη για την προστασία της οικονομικής πίστης (ανωτ., υπ' αριθμ.4) μπορεί να εκπληρώνεται απλώς με άλλα, ολιγότερο ανασταλτικά για την αναπτυξιακή δραστηριότητα μέτρα (με την έννοια που ανέφερα ανωτ., υπ' αριθμ.12) - π.χ. θα μπορούσε εν μέρει ν' απαλειφθεί η ποινική διάταξη του ά.54 παρ.1 λόγω επικάλυψής της από την αστική ευθύνη του ά.7δ, το οποίο θεσπίσθηκε άλλωστε κατ' εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς το άρθρο 7 της Πρώτης Οδηγίας από 9.3.1968 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (β) να προβλεφθούν, αντιστρόφως, κυρώσεις και για τους πραγματικούς ιθύνοντες - δράστες αξιόποινων πράξεων στον χώρο των αε, αυτούς δηλ. που τις οργανώνουν και τις μεθοδεύουν κρυπτόμενοι πίσω από κατ' επίφαση διευθυντές ή μέλη δσ της αε. Υπό την έννοια αυτή, σκόπιμο θα ήταν να αντικατασταθούν κατά το δυνατόν τα "ιδιαίτερα" εγκλήματα, που προϋποθέτουν τυπικές σχέσεις ή ιδιότητες (βλ. ανωτ., υπ' αριθμ.11), με "οιογενεί ιδιαίτερα" ή "κοινά" εγκλήματα και επί πλέον να ορισθεί, κατά τα πρότυπα των

15

ά.431, 463, 478 του γαλλικού νόμου της 24.7.1966 περί αε, ότι ποινική ευθύνη για τα αντίστοιχα αδικήματα υπέχουν και όσοι ασκούν εν τοις πράγμασι (de facto) τη διεύθυνση ή διοίκηση των εταιρικών πραγμάτων (πρβλ. M. de Juglart - B. Ippolito, ό.π., υπ' αριθμ.730-3, σ.528, παρεμφερής είναι για τις αγορανομικές παραβάσεις η ρύθμιση των ά.1-3 ν.1401/1983, με την οποία ολοκληρώθηκε η νομοθετική τροποποίηση του ά. 11 ν. 802/1978, κατά το οποίο την ιδιότητα του "αγορανομικώς υπευθύνου" μπορούν να προσλάβουν "μόνον οι καθ' ουσίαν διευθύνοντες ή διοικούντες την επιχείρησιν"), (γ) να θεσπισθούν και στην Ελλάδα ειδικές κυρώσεις, χρηματικές ή και άλλες (βλ. επισκόπηση εις Br. Fisse, 1987) που να εμπεριέχουν τις συνταγματικές εγγυήσεις των ποινικών νόμων και ν' αφορούν απ' ευθείας τις αε, ως προς τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται για λογαριασμό τους από όργανα ή εκπροσώπους τους (πρβλ. ά.121-2 του γαλλικού Σχεδίου ΠΚ που ψηφίσθηκε σε δεύτερη ανάγνωση από την Εθνοσυνέλευση την 18.5.1990, σχτ. βλ. και Ph. Merle, ό.π., 1990, σ.89). Εναλλακτικά θα μπορούσε πάντως να εξετασθεί και το ενδεχόμενο υιοθέτησης ενός συστήματος "παραβάσεων τάξεως" με εξωποινικές αλλά και εξωδιοικητικές κυρώσεις κατά τα πρότυπα του γερμανικού Ordnungswidrigkeitengesetz και δη με κυρώσεις τόσο κατά της αε καθ' εαυτήν (παρ.30 OWiG) όσο και κατά των τυπικών ή ουσιαστικών εκπροσώπων της ως προς τις ελαφρότερες περιπτώσεις παραβάσεων του εταιρικού δικαίου που διαπράττονται από αυτούς (παρ.405 του γερμανικού νόμου της 6.9.1965 - σε ισχύ από 1.1.1966 - περί αε σε συνδ. με παρ.9 OWiG, πρβλ. και παρ.334 γερμ. ΕμπΚ. Για την ερμηνεία των διατάξεων αυτών και ιδίως της παρ.405 AktG βλ. τα σχολιασμένα έργα των Ul. Klug, 1975, σ.765 επ. και O. Geilen, 1984, σ. 1029 επ. Ως προς τις θεωρητικές και πρακτικές δυνατότητες επιβολής ποινικών ή άλλων κυρώσεων κατά νομικών προσώπων - μεταξύ των οποίων και οι αε - βλ. γενικότερα B.Schünemann, Unternehmenskriminalität und Strafrecht, Köln κ.ά., C.Heymanns, 1979 και N. Κουράκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα, 1982, σ.206 επ., 197 επ.).

Με την πρόθεση και πραγμάτωση των πιο πάνω κατευθυντήριων ιδεών πιστεύω ότι το εταιρικό ποινικό δίκαιο και ιδίως το π.δ. των αε θ' αποδεσμευθεί και στη χώρα μας από τις ατομοκεντρικές δομές του παρελθόντος και, διατηρώντας ως σταθερή βάση τις θεμελιώδεις συνταγματικές εγγυήσεις του ποινικού μας δικαίου (ιδίως ά.7 και 8 Σ 1975/1986), θα επιτύχει ν' ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής, ενόψει μάλιστα και της ευρωπαϊκής τάξης που διαμορφώνεται μετά την 1.1.1993 (για τις επιπτώσεις που έχει το κοινοτικό δίκαιο στο εθνικό ποινικό δίκαιο των ευρωπαϊκών χωρών βλ. ιδίως Ανδρ. Λοβέρδου, Το ποινικό φαινόμενο στα πλαίσια των ευρωπαϊκών κοινοτήτων. Πρώτη προσέγγιση του ζητήματος, ΝοΒ 33:1985, 1542-1549. Chr. Mylonopoulos, L' influence du droit communautaire sur le droit pénal grec, Νοέμβρ.1989, αδημοσίετη ακόμη εργασία που ο συγγραφέας έθεσε ευγενικά υπόψη μου. G. Grasso, Comunita europea e diritto penale, Milano 1989. Ενδιαφέρον είναι να σημειωθεί εδώ ότι ορισμένα δικαστήρια ευρωπαϊκών χωρών, ενόψει της επικείμενης ενοποίησης της ευρωπαϊκής αγοράς, άρχισαν ήδη να λαμβάνουν υπόψη στις αποφάσεις τους τις επιπτώσεις αυτής της προοπτικής - π.χ. το Εφετείο της Λέριδα στην Ισπανία μείωσε την επιβληθείσα σε λαθρέμπορο ποινή με την αιτιολογία ότι το 1992 προβλέπεται να αρθεί το αδίκημα της λαθρεμπορίας μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, βλ. σχτ. σημείωμα της Ι. Αναστασοπούλου εις: "Δελτίον Συνδέσμου ΑΕ & ΕΠΕ", τεύχ.1646/1.1.1990, σ.48).